

ارتقای اقتصادی-اجتماعی و معیشت آبخیزنشینان با استفاده چند منظوره از مراتع

هادی رزاقیان^{1*}، آرش کاکولاریمی²، بهروز محسنی³

1 و 2: استادیار، گروه کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. 19395-4697 (hrazzaghan@yahoo.com)

2 و 3: مربی، گروه کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. 19395-4697

چکیده

یکی از اساسی ترین اصول در بهره برداری از منابع طبیعی اصل توسعه پایدار در کنار بهره برداری مستمر و اصولی از آن با نگرش به حفظ منابع پایه (آب، خاک و گیاه) می باشد. البته در کنار این مسئله تلاش در راستای اصلاح و توسعه و احیای این منابع نیز حائز اهمیت می باشد. متاسفانه طی سالیان متمادی بهره برداری های غیر اصولی و خارج از ظرفیت موجب بروز اختلالاتی در این اکوسیستم های طبیعی گردیده است. بطوریکه بروز سیل و سیلاب، گرسنگی دام ها و توسعه بیابان از پیامدهای این اختلال بوده است. در این راستا استفاده چند منظوره از مراتع براساس پتانسیل فعلی آن که تحت عنوان شایستگی مرتع می باشد دارای اهمیت است. در این تحقیق ارزیابی پتانسیل مراتع منطقه فیروزکوه برای استفاده های غیر از چرای دام مدنظر قرار گرفته است. نمونه برداری در واحد های مطالعاتی به روش تصادفی با استقرار تعداد مناسب ترانسکت 50 متری با فرود آوردن یک میله فلزی انجام که در آنها به ترتیب فراوانی نسبی گیاهان مرغوب مرتعی، دارویی و شهدزا مورد اندازه گیری قرار گرفت. برنامه ریزی جهت استفاده چند منظوره از مراتع بر اساس انتخاب چهار معیار شایستگی گیاهان مرغوب مرتعی، گیاهان دارویی، گیاهان شهدزا و گردشگری به روش فائو (1991) با بکارگیری سیستم های اطلاعات جغرافیایی در مقیاس 1/250000 انجام گردید. نتایج نشان داده که 9 گونه گیاهی در فلور شهرستان فیروزکوه وجود دارد که از این تعداد 36 گونه در محدوده 10 تیپ برداشت شده مورد ارزیابی قرار گرفت. از این تعداد 6 گونه به عنوان گیاهان مرغوب مرتعی، 13 گونه گیاهان شهدزا و 10 گونه گیاهان دارویی تشخیص داده شد. از نظر شایستگی 72 درصد از منطقه مورد مطالعه از شایستگی عالی و خوب برای استفاده زنبورداری، 46 درصد از شایستگی عالی و خوب برای استفاده بانک بذر و 73 درصد نیز از شایستگی عالی و خوب برای استفاده گیاهان دارویی برخوردار هستند.

واژگان کلیدی: شایستگی مرتع، استفاده چند منظوره، فیروزکوه، ارتقای اقتصادی-اجتماعی

مقدمه

امروزه یکی از مهمترین مسایل بشر موضوع افزایش جمعیت و تلاش برای تامین معیشت این خیل عظیم جمعیت میباشد. از آنجائیکه منابع موجود در طبیعت به مقدار مشخص و محدود بوده و به تدریج رو به کاهش میباشد لذا این امر موجب افزایش دست اندازی بشر به طبیعت شده است. به همین لحاظ بر کارشناسان و متخصصین منابع طبیعی واجب است تا نسبت به ارائه راهکارهای صحیح بهره برداری از این منابع اقدام نمایند. چرای بی رویه و استفاده غیر اصولی در مراتعی مانند مراتع فیروزکوه و همچنین توسعه کشاورزی و شهری و تغییر کاربری اراضی کاهش توان اکولوژیکی و بازدهی مراتع منطقه را موجب گشته است. با توجه به اهمیت حفاظت آب، خاک، ذخائر ژنتیکی گیاهی و حیوانی و همچنین ضرورت برنامه ریزی برای رفاه بیشتر جوامع انسانی، یکی از راهکارها در این ارتباط انجام مطالعات دقیق و همه جانبه از منابع طبیعی و بررسی استعدادهای و پتانسیل های موجود می باشد که نهایتا منجر به مطرح شدن بحث استفاده چند منظوره از مراتع می گردد. بدیهی است شناخت توان اکولوژیک مراتع و تلاش در راستای بهره برداری صحیح در قالب یک برنامه مدون بهره وری را بالا برده و موجب توسعه پایدار میگردد. (اردکانی، 1380) در بسیاری از مراتع کشور از جمله مراتع فیروزکوه چرای دام به عنوان استفاده غالب از مرتع